

Mjesni govor Čovića

Rubčić, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:119764>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Valentina Rubčić
Mjesni govor Čovića
(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2015.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Valentina Rubčić

Matični broj: 0009063609

Mjesni govor Čovića

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr.sc. Silvana Vranić

Rijeka, 14. rujna 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. Povijesni pregled hrvatskoga jezika i čakavskoga narječja	3
2.1. Stratifikacija	4
3. Lički čakavci	5
4. Položaj Čovića i problemi u nazivu mjesta.....	7
5. Fonološke karakteristike čakavskoga narječja u govoru Čovića	8
5.1. Alijeteti.....	8
5.1.1. Zamjenica „čä“	9
5.1.2. Refleks jata u Čoviću	9
5.1.3. Tendencija pojačane vokalnosti	11
5.1.4. Diftongacija.....	12
5.1.5. Vokalno /r/	12
5.1.6. Refleksi nazala ɛ	12
5.1.7. Akcentuacija.....	13
5.1.8. Sudbina afrikata /đ/ i /dž/	16
6. Alteriteti.....	16
6.1. Konsonantizam.....	17
6.1.1. Prijelaz /m/ >/n/.....	17
6.1.2. Finalno –l	17
6.1.3. Stare i nove konsonantske skupine	18
6.1.4. Slabljenje napetosti	18
6.1.5. Disimilacija i depalatalizacija	19
7. Leksička razlikovnost.....	19

8. Morfološke osobitosti govora Čovića	20
9. ZAKLJUČAK	23
10. SAŽETAK.....	24
11. PRILOZI.....	25
11.1. Govor Čovića	25
12. POPIS LITERATURE	28

1. UVOD

Upisujući se na studij hrvatskoga jezika i književnosti, razmišljala sam samo o tome kako ću studirati ono što volim, da ću moći čitati i slušati o našim velikim književnicima, ali i da ću naučiti nešto novo i o drugim književnostima. No, već na prvoj godini, profesori su mi uspjeli približiti jezik. Tako iz godine u godinu, slušajući kolegije iz hrvatskoga jezika, rodila se simpatija prema jeziku. Ta simpatija kulminirala je odabirom teme za završni rad. Kao izvorni govornik čakavskoga mjesnoga govora Čovića, susretala sam se s pitanjima: „Zar se u Lici govori čakavski?“. Nekad sam se to i sama pitala s obzirom da su se u medijima često prikazivale emisije u kojima bi se ponegdje moglo čuti i pokoju čakavsku riječ. Međutim, ta čakavština meni je bila nepoznata. A, ipak, i ja sam govorila ča i svi u mojoj blizini. Zbog neprestanog osjećaja da se o ličkoj čakavštini jako malo zna, poželjela sam obraditi upravo svoj čovički govor kako bih dokazala sebi, a zatim i drugima, da u Čoviću zaista postoji čakavština. Čakavsko je narječje nekada zauzimalo puno veći prostor nego što je danas te se na starim kartama zaista može vidjeti da je i Lika bila u tim granicama čakavskoga narječja. Kako je danas štokavsko narječje preplavilo gotovo cijelu Hrvatsku, prosječni govornik hrvatskoga jezika reći će kako je čakavsko narječje prisutno jedino u Istri, Primorju i Dalmaciji. Zbog toga će ovaj završni rad nastojati prikazati i dokazati kako je čakavština i dan danas živa u Lici, odnosno u Čoviću, koji je tema ovoga rada. Prije nego sam mogla krenuti u izradu završnoga rada, morala sam snimiti izvornoga govornika Čovića. Kako je moja baka rođena i udana u Čoviće, ona mi se učinila najboljim izborom. Baka se zove Anka Rubčić, r. Mudrovčić i rođena je 1930. godine. Nakon snimanja razgovora o starim običajima i događajima, poslušala sam snimljeni govor te sam počela ispisivati fonološke značajke uz pomoć literature koju detaljno donosim na kraju, u popisu literature.

U ovome završnome radu moći ćemo ukratko pročitati o razvoju hrvatskoga jezika i o njegovoj podjeli na narječja, zatim ćemo odrediti današnji prostor čakavskoga narječja te čuti nešto o ličkim čakavcima općenito. Nakon toga, osvrnut ćemo se na problem u nazivu mjesta, a zatim ćemo moći vidjeti koje se značajke pojavljuju u Čoviću, a koje ga svrstavaju u još jedan u nizu čakavskih govora.

2. Povijesni pregled hrvatskoga jezika i čakavskoga narječja

Na području južnoslavenskih jezika postojale su dvije skupine jezika iz kojih su se razvili današnji standardni jezici južnoslavenskih zemalja. Riječ je o zapadnojužnoslavenskom (ZJP) i istočnojužnoslavenskom prajeziku (IJP). Iz istočnojužnoslavenskog prajezika razvili su se makedonski i bugarski jezik, a iz zapadnojužnoslavenskoga razvio se hrvatski, srpski i slovenski jezik. Na tom su se području razvile i četiri dijalekatske grupe koje su dobile ime po svojem geografskom području: alpska (slovenski dijalekti), panonska (kajkavski dijalekti), primorska (čakavski dijalekti) i dinarsko-raška (štokavski dijalekti). Prajezik se govorio na prijelazu iz 6. u 7. stoljeće, a onda su se unutar jezika počele događati promjene uvjetovane dijalekatskim razlikama koje su se do kraja 15. stoljeća odvijale bržim ili sporijim tempom.

Hrvatski je jezik poznao i danas poznaje tri svoja narječja, a to su: čakavsko, štokavsko i kajkavsko narječje. Ova naša narječja svoja su imena dobila po obliku upitno-odnosne zamjenice: ča, što i kaj. Svako od tih narječja ima svoje dijalekte koji mogu biti zajednički svima njima i razlikuju se od skupine govora i mjesnih govora po tome što dijalekti i narječja nemaju sva njihova obilježja, nego ona koja se smatraju važnijima. „Mjesni govori predstavljaju potpune realizacije sistema na malom prostoru. Širenjem prostora smanjuje se broj onih crta koje se realiziraju u govoru“.¹ Broj izoglosa kojima se razlikuje jedno mjesto od drugoga je manji ako ta mjesta pripadaju istoj skupini govora, a veći je ako ne pripadaju istoj skupini govora, dijalektu ili narječju.

¹ Moguš, M. Čakavsko narječje; ŠK – Zagreb, 1977., str.3.

2.1. Stratifikacija

Čakavsko narječje danas zauzima gotovo čitavi dio Istre iz koje se izuzimaju istroromanski i istrorumunjski govori, štokavski jekavski Peroj i najjužniji štokavsko-čakavski ikavski predio.² Zbog neslaganja između dijalektologa oko pravog stanja u Buzetu, Petar Šimunović je istraživao te govore u dva navrata te je došao do zaključka kako se i tamo radi o čakavskim govorima, ali na koje je utjecao slovenski dijalekt. Na govore središnjeg i istočnog dijela Istre nadovezuju se govori Kastavštine, Rijeke i riječkoga zaleda. Istočno od toga, čakavskih govora ima i u Gorskom kotaru, a istraživanja pokazuju da se čakavski govor najbolje očuvao u Vukovoj Gorici. Sjeverno od Karlovca prema Ozlju nekada su bili čakavski govori koje je danas prekrilo kajkavski jezični sloj, ali ispod kojega se i danas vidi izrazito čakavska osobina dvostrukog ostvarivanja refleksa jata. Južno od Karlovca prema Lici postoje tri skupine čakavskih govora. Prva je skupina „između čitavog toka rijeke Dobre i Mrežnice s Tuonjčicom sve do obronaka Male Kapele, druga – prešavši Malu Kapelu – zauzima prostor od Jezerana do Brinja, a treća zahvaća Otočac i sela u Gackoj dolini“³. U treću skupinu, u sela u Gackoj dolini uključeno je i mjesto Čovići koji su i tema ovoga završnoga rada.

Osim toga, čakavskih je govora i na potezu od Rijeke do Senja pri čemu je taj potez prekinut štokavskim govorima između Novog Vinodolskog i Senja. Čakavsko narječje zahvaća i sve Kvarnerske otoke, zadarski arhipelag, šibenski arhipelag, otoke Brač, Hvar, Korčulu, Vis i Lastovo, te zapadni dio poluotoka Pelješca. Na kopnu čakavskih govora ima i između Zadra i Biograda, oko Vodica i u Vodicama, od Primoštena do Rogoznice, preko Trogira, Kaštela,

² Moguš, M. Čakavsko narječje; ŠK – Zagreb, 1977., str.4.

³ Moguš, M. Čakavsko narječje; ŠK – Zagreb, 1977., str.7.

Splita do Poljica. Čakavsko je narječje zbog Osmanlijskih osvajanja izgubilo veliki dio svoga prostora pa se danas prostire samo uz obalu, ali je na cijelom tom putu od sjevera do juga rascjepkana najviše štokavskim govorima koji su se selili iz svojih mjesta zbog bježanja od Osmanlija.

3. Lički čakavci

Čakavsko je narječje nakon Osmanlijskih osvajanja izgubilo svoj teritorij koji je bio duboko u kopnu koje je danas uglavnom štokavsko. Zbog toga, većina govornika hrvatskoga jezika i ne zna da u Lici još ima čakavskih govora te se čakavština poistovjećuje jedino uz Istru, Rijeku i obalni pojas. Da čakavaca ima i u Lici, dokaz su jezične pojave karakteristične za čakavsko narječje. U Čovićima je prisutna tendencija pojačane vokalnosti u imenici malin, zamjenici ča, zadržanom finalnom –l i ostalim značajkama koje će se vidjeti u analizi zabilježenih riječi. U Ličkom Lešću postoji mali zaseok u kojemu se nalazio mlin te se zbog toga taj zaseok naziva Malinišće, a ne Mlinište, te svi čakavci iz okolnih mjesta, pa tako i iz Čovića kažu da idu „sàmlit žito ù malin“. Osim Čovića i Ličkoga Lešća, čakavci se nalaze i u Sincu, Prozoru i Otočcu, a jugoistočnije od tih mjesta naseljeni su štokavci. Upravo zbog tih dodira sa štokavskim govornicima, čakavci počinju preuzimati štokavske jezične značajke te se naš čakavski, već ionako mali prostor još više smanjuje u korist štokavskoga narječja. U svim čakavskim govorima u neposrednoj blizini Čovića govori se ikavsko-ekavskim refleksom jata prema Jakubinskij-Meyerovu pravilu.

Nakon seljenja ličkih čakavaca pod Osmanlijskim nasrtajima, većina ih je odlazila prema Gradišću u Austriji i Mađarskoj, a drugi prema zapadnoj Hrvatskoj. „Terenska istraživanja narodnih govora u Gradišću potvrđuju zaključak da je glavnina doseljenih čakavaca, posebno ikavsko-ekavskih

govornika bila sa sliva rijeke Korane, Gline, Like i Gacke, odnosno Pounja nakon hrvatskoga poraza 1493. godine.“⁴ Prema literaturi, čakavsko narječje ima svoja tri područja s obzirom na refleks jata: ekavski na sjeveru, ikavski na jugu, a ikavsko-ekavski u sredini. Lički čakavci govore ikavsko-ekavskim dijalektom, a kako se tridesetih godina prošloga stoljeća o tim govorima znalo jako malo, mislilo se kako je u Lici dvojaki refleks jata zbog nekih drugih utjecaja sve dok se nije zapazilo da i u Istri ima govora s ikavsko-ekavskim ostvarajima. Danas se može vidjeti podudarnost ličkih čakavaca s ostalim čakavcima, osobito u akcentuaciji: „čuvanje zavirutoga naglasaka kad nije bio na posljednjem slogu riječi, tj. u prezentima tipa vāgnen, mlātin, dōjden, u infinitivima tipa plāndovat, prāvdat se, u imperativima ĩmo,ĩte; drugo, nakon gubitka završnoga -i u infinitivu pomak siline prema početku riječi i dobivanje silaznih naglasaka kao leći > lěć i trēsti > trēst“⁵.

Sve do 16. stoljeća, čitava je Lika bila čakavska te je ostvarivala međusobne dodire na zapadu sa čakavsko-slovenskim govorima, na sjeveru čakavsko-kajkavskima te na istoku s čakavsko-štokavskim (šćakavskim) govorima.⁶ Kakva je čakavština u Lici bila prije migracija vidljivo je iz današnjih čakavskih govora koji su se uspjeli zadržati na tom području iako su i u tim govorima vidljive promjene pod utjecajem drugih govora s kojima su danas u dodiru.

⁴ M. Moguš; „Čakavci s Krbave“// SL 41/42, 451.456 (1996); str. 453.

⁵ M. Moguš; „Čakavci s Krbave“// SL 41/42, 451.456 (1996); str. 455.

⁶ Lončarić M: Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima //FOC 19(2010),str. 152.

4. Položaj Čovića i problemi u nazivu mjesta

„Čöviće je naselje smješteno na zapadnome rubu Gäckoga pölja, 7 km jugoistočno od Otöčca. Dijelovi su naselja ovi zaseoci: Lûg, Matäsićev Kolân (Popîli, Îvelići, Šîkuni, Stipâni, Starešînovi...), Matäsići (Ankôri, Mudrövcîci, Šöjka...), Plîšići, Pödgora (Dûjmovići, Banîci...), Markâni, Marûškićevi (Od Pêrkana do raskrižja), Šîši (Orêškovići), Räjani, Mâli Zâgreb (Od Vötića do škôle), Bëlići (Dûjmovići), Knjäčîci (Dûjmovići), Bavêrci, Môguši, Bögđani, Vrbâni, Jûke, Tûpale (dio do ceste, ostalo pripada Sîncu).“⁷

(Čovići⁸)

Već iz ovoga citata vidljivo je kako autorica koristi oblik jednine za mjesto Čovići. Zašto je to tako? Naime, kod svih domaćih govornika može se čuti da oni žive u Čoviću ili da idu u Čöviće. To je zapravo pravi naziv toga mjesta i ne zna se pravi razlog zašto je na prometnim znakovima stavljen taj oblik. Kao dokaz da su Čöviće stariji oblik od Čovići pokazuje i činjenica da J. Scheda već 1856. godine na „karti Austro-Ugarske monarhije upisuje krajišku

⁷Brala-Mudrovčić, J. „Toponimi Gacke doline“ // FOC 23 (2014), 1-20, str. 6.

⁸Prikaz Čovića na karti preuzet je sa stranice <https://www.google.hr/maps/place/%C4%8Covi%C4%87i/@44.8174295,15.2791844,13z/data=!3m1!4b1!4m2!3m1!1s0x4763dce41e4dc15:0x2600ad5153363f72> 31. 8. 2015.

podjelu na Ottochaner, Oguliner i Likaner. U Gackoj upisuje Ottočac, Prozor, Covice, Lešce...“⁹. Isto tako i na karti čakavskoga narječja¹⁰ može se vidjeti da su Čovići zabilježeni kao Čoviće. Sam taj množinski oblik za sobom nosi i problem sklanjanja te riječi, pa će mještani govoriti kao da je riječ o jednini, a svatko tko dođe sa strane govorit će da je boravio u Čovićima. S obzirom na to da se i među mještanima polako uvlači množinski oblik, pomalo sam u dilemi kako pisati, ali s obzirom na pravopisno pravilo koje kaže da se imena naseljenih mjesta pišu i izgovaraju onako kako govore njegovi stanovnici, koristit ću oblik u jednini.

5. Fonološke karakteristike čakavskoga narječja u govoru Čovića

Čakavsko se narječje može razlikovati od ostalih narječja hrvatskoga jezika po posebnim značajkama koje nisu prisutne nigdje drugdje osim u njemu, ali isto tako u sebi mora imati i neke značajke koje će ga povezivati s ostalim narječjima kako bi oni zajedno mogli činiti jednu jedinstvenu cjelinu hrvatskoga jezika kao sustava. S obzirom na to, razlikujemo alijetete i alteritete kao razlikovnosti, u prvom slučaju najvišeg, a u drugom slučaju nižeg ranga.

5.1. Alijeteti

Alijetet je francuska riječ koja označava različitost, odnosno razlikovnost najviše razine. U hrvatski ju je jezik uveo Žarko Muljačić, a za potrebe označavanja razlikovnosti u narječjima preuzeo ju je Milan Moguš. Alijetet je svaka riječ koja je prisutna samo u jednom narječju, jedino se u njoj ostvaruje na takav način, a u ostalim narječjima za isto značenje postoji neka druga riječ koja

⁹ Grad Otočac 3, ur. Gomerčić, M., Otočac, 1997., str.107.

¹⁰ Karta čakavskoga narječja dr. Božidara Finke i dr. Milana Moguša (sjeverozapadni dio) u: „Rîčnik gäcke čakävščine – kônpoljski divân, Otočac, 2003., str. IX.

je karakteristična za to narječje. Najbolji primjer je alijeteta u čakavskome narječju i u govoru Čovića upitno-odnosna zamjenica za „neživo“ - čà, sa svim svojim prijedložnim varijantama: *zâč, pôč, nâč, vâč* i sl.

5.1.1. Zamjenica „čà“

Zamjenica „čà“ je osnovni kriterij za određivanje pripadnosti nekoga govora čakavskome narječju. Ona je prisutna jedino u čakavskome narječju i znači isto što i zamjenica „štò“ u štokavskom, odnosno „käj“ u kajkavskome narječju. To je čini alijetetom, dakle značajkom najvišeg stupnja razlikovnosti čakavskoga od drugih narječja. Ona se razvila nakon redukcije poluglasova ѣ i њ u slabim položajima. Ta dva fonema se nisu mogla samo reducirati, nego su u tzv. jakim položajima prelazila u drugi samoglasnički fonem. U čakavkome su narječju najčešće prelazili u vokale /a/ ili /e/. Otuda danas nailazimo na primjere čà, màlin, mànon, kadì, màša i sl. S obzirom na navedene primjere, vidljivo je da se poluglasovi nisu vokalizirali samo u zamjenici „čà“, nego i u drugim riječima, pa se tu zapravo radi o tendenciji pojačane čakavske vokalnosti o kojoj će biti riječi kasnije, što je izrazito čakavska tendencija. Zanimljivo je da zamjenica „čà“ u kombinaciji s prijedlozima stvara zanimljive prijedložne veze, primjerice: *zâč, pôč, nâč, vâč*. U govoru koji prilažem za govor Čovića može se čuti, zbog upotrebe zamjenice čà i njenih varijanata, da je zaista riječ o govoru koji pripada čakavskome narječju.

5.1.2. Refleks jata u Čoviću

U čakavskome se narječju mogu ostvarivati ekavski, ikavsko-ekavski, ikavski i jekavski refleksi jata. U istočnoj i središnjoj Istri ostvaruje se ekavski, a u zapadnoj i južnoj ostvaruje se ikavski refleks. Jekavski refleks ostvaruje se na otoku Lastovu i to vjerojatno zbog dodira sa štokavskim kopnom. U ikavsko-

ekavskome dijalektu možemo razlikovati tri poddijalekta¹¹: primorski, kontinentalni i rubni poddijalekt. Dok je primorski poddijalekt najkonzervativniji, u kontinentalnome se poddijalektu mogu vidjeti neke evolutivne promjene, a u rubnome se poddijalektu vide crte intenzivne jezične evolucije. Sva tri poddijalekta se međusobno razlikuju, ali imaju i nekih sličnosti.

Govor Čovića pripada rubnom poddijalektu kojega se određuje kao poddijalekt kojim se zarubljuje ikavsko-ekavski teritorij „sa sjevera, sjeverozapada, zapada, jugozapada, juga i jugoistoka“¹². U tom poddijalektu je prisutan, ili je postojao u nekoj od ranijih evolutivnih faza, klasični čakavski akut, a tim je govorima svojstvena i diftongacija dugog vokala.

Ikavsko-ekavski refleks jata ostvaruje se u Hrvatskom primorju, kod čakavskih govornika u Gorskom kotaru, Lici, na svim Kvarnerskim otocima i otocima zadarskoga arhipelaga kao i na sjevernom dijelu otoka Pašmana. Ikavsko-ekavski refleks jata podrazumijeva da se u takvim mjestima jat može ostvariti i kao ikavski i kao ekavski. Tako se može naići na primjere „*blêdi mîsec*“, „*lîpo têlo*“ i sl. Takvo supostojanje jednog i drugog refleksa jata na istom govornom području, u istoj skupini govora ili u mjesnom govoru, nije nikakva slučajnost, nego se to ostvaruje prema jednom utvrđenom pravilu koje je ime dobilo prema dvojici istraživača koji su prvi utvrdili taj zakon po kojemu se takav refleks ostvaruje. Tako danas poznajemo Jakubinskij-Meyerovo pravilo po kojemu je jat ekavski ako iza njega dolazi neki od sonanata t, d, n, l, r, s, z s vokalima a, o, u ili nultim morfemom. U svim ostalim pozicijama, jat mora biti ikavski. Kao nadopuna toga pravila moglo bi stajati pravilo da „*ě*/ prelazi u */e/* i ispred konsonantskih grupa */st/* i */zd/* ako je iza njih stajao stražnjejezični vokal:

¹¹Lukežić, I. „Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt“, IC – Rijeka, Rijeka 1990. str. 105.

¹²Lukežić, I. „Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt“, IC – Rijeka, Rijeka 1990. str. 105.

mèsto, nèvesta, tèsto – zvězda, žlězda¹³. Na čitavom ikavsko-ekavskom čakavskom prostoru, jat se reflektirao u i, ako bi iza t, d, n, l, r, s, z stajao vokal prednjega niza.

U Čoviću je također prisutan ikavsko-ekavski refleks jata koji se otvaruje po Jakubinskij-Meyerovu pravilu, uz neka manja odstupanja, a uz to ponekad dolazi i do diftongacije dugoga e.

U Čoviću se ikavsko-ekavski refleks jata pojavljuje u ovim primjerima: *bêla, vrîca, cêlu, mîsećini, mlîko, dèdova, sêno, prolîca, ôvde, nedîljon, pondîljkon, dîver, dèd, brîg, mišàla, čovîku, pòvenčala, dvî, pripovîdan, mîsecu, mlîko, dîci, dî, pobîgal, vrîme, zapovîdala, gòri, napivùje, dîce, zaminîli, dîte, žîvit, misèci, mîsec, pripovîdala, sîćan, dîca.*

5.1.3. Tendencija pojačane vokalnosti

Tendencija se pojačane vokalnosti ne ogleda samo u primjerima čà, màlin, màša i slično, nego i u povećanom broju vokalskoga sustava. Temeljni vokalski sustav sastoji se od pet vokala, /a/, /e/, /i/, /o/, /u/, koji mogu biti naglašeni/nenaglašeni, dugi/kratki. U to se ubraja i vokalno /r/ koje je uvijek kratko pa se u svim čakavskim govorima ono ostvaruje bez popratnoga vokala. Temeljni se vokalni sustav u pojedinim govorima proširuje i drugim vokalima, ali u Čoviću se ostvaruje temeljni vokalski sustav s ponegdje prisutnim diftongom /ie/ koji se u mlađih govornika sve više gubi i ne poznaju da se i tako nekad govorilo, a vokalno se /r/ ostvaruje bez popratnoga vokala, iznimno u imenici čerišnja, vokalno se /r/ ostvaruje uz popratni vokal /e/.

¹³ Moguš, M. Čakavsko narječje; ŠK – Zagreb, 1977., str.39.

5.1.4. Diftongacija

Diftongacija je pojava koja zahvaća vokale /e/ i /u/ u pravcu e > ie, u > uo i u nekim govorima zahvaća oba vokala, a ponegdje zahvaća samo jedan dok drugi vokal ostaje neizmjenjen. U ličkim čakavskim govorima ona zahvaća vokal /e/ i još uvijek je dosljedna u govoru Ličkoga Lešća, u nekoj nama daljoj prošlosti bila je prisutna i u govoru Sinca, a u Čoviću ju je moguće čuti jedino još u starijih govornika, dok mlađi govornici ne poznaju diftongaciju i ne znaju da se ikada u Čoviću govorila. I ja sam snimajući govor svoje bake po prvi puta čula primjere diftongacije, iako baka govori uvijek jednako, ali vjerojatno sam to sada zamijetila jer sam ju pažljivije slušala te se diftongacija može čuti u ovim primjerima: *viêne, jãdieš, biêla, tiê, viê, pokòsie, pãlie, oviê, kiê, operiên, iê*.

5.1.5. Vokalno /r/

Iako se vokalno /r/ u čakavskim govorima može ostvarivati kao /r/, /ar/, /or/ ili /er/, najbrojnija je skupina govora koji izgovaraju /r/ bez popratnih vokala. Tako je i u Čoviću, npr. *sřp – sřpon*, ali postoji primjer čerišnja za imenicu trešnja gdje se /r/ pojavljuje uz popratni vokal /e/.

5.1.6. Refleksi nazala ę

U štokavskome i kajkavskome narječju, nazal ę prešao je u /e/. Takav prijelaz zabilježen je i u čakavskome narječju, s time da se kao temeljna čakavska odlika taj vokal mogao ostvariti i kao /a/ i to prema formuli: „j, č, ž + ę = a“¹⁴. Takav prijelaz pripada starijoj fazi, dok je prijelaz u e novijeg datuma. U Čovićima taj prijelaz nije dosljedan jer se s jedne strane ostvaruju primjeri:

¹⁴ Moguš, M. Čakavsko narječje; ŠK – Zagreb, 1977., str.35.

jezik, žet, a s druge strane govore se i riječi poput jačmena. „Prednji nazalni vokal (ɛ) iza č i j dao /e/, osim u *jäčmen*, što također odstupa od tipičnoga čakavskog stanja, a odgovara razvoju u kajkavštini. Na kajkavštinu podsjeća i lik *denas*, tzv. punoglasje *čerip*, *čerišna*. Tipični su čakavski likovi sa e u *teplo* (‘toplo’) te *crikva*.“¹⁵ Iako se ne ostvaruje baš u svim pozicijama kao kod drugih čakavskih govora, taj prijelaz ipak postoji i potvrđuje pripadnost Čovića čakavskome narječju.

5.1.7. Akcentuacija

Osnovna se čakavska akcentuacija sastoji od tri akcenta i to kratkog silaznog ili brzog akcenta (ä), dugog silaznog (â) i akuta (ã). Taj se sustav naziva starim akcenatskim sustavom, dakle riječ je o prvom akcenatskom tipu. U tom je tipu prije došlo do promjene tona i trajanja, a tek je kasnije došlo do promjene mjesta. Drugi akcenatski tip se razlikuje od prvog tipa po tome što je na starim akcenatskim mjestima došlo do promjene intonacije ili trajanja. Treći ili noviji akcenatski tip odlikuje se djelomičnim pomakom akcenatskoga mjesta, dok se četvrti, ili novi akcenatski tip odlikuje potpunim pomakom naglasaka sa starih akcenatskih mjesta.¹⁶

Iako većina čakavskih govora ima očuvano staro mjesto naglasaka, postoje i govori u kojima je pod utjecajem drugih narječja došlo do regresivnog pomaka naglasaka. Akcentuacija je u Čoviću novija i troakcenatska što znači da se ostvaruju kratki silazni, dugi silazni i akut. Ono što je karakteristično jest da se u novijem čakavskom sustavu ostvaruju stari naglasci, ali s djelomičnim pomakom na nova mjesta. Kratki silazni može se ostvariti u početnom i

¹⁵ Lončarić, M: „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima //FOC 19(2010),str. 154.

¹⁶ Klasifikacija akc. sustava na stari, stariji, noviji i novi preuzeta je iz Moguš, M. „Čakavsko narječje“ ; ŠK – Zagreb, 1977., str.53.

središnjeg slogu dok ga u finalnome nema što potvrđuje da je u ovom akcenatskom sustavu došlo do djelomičnog pomaka naglasaka sa starog mjesta. Dugi se silazni naglasak može ostvariti u svim pozicijama, a akut samo u početnom i medijalnome slogu, a to je uvjetovano promjenom $\tilde{a} \succ \hat{a}$. Zanaglasnih dužina u Čoviću nemamo, a prednaglasna se duljina može ostvariti tek u manjem broju primjera.

Govor Čovića ima noviji troakcenatski sustav u kojemu se svi naglasci mogu zateći na svim pozicijama, pa se tako kratki silazni naglasak ostvaruje na novim pozicijama“na primarno kratkim i sekundarno pokraćenim vokalima“¹⁷. Primjeri koje sam zabilježila u Čoviću ostvaruju naglasak na početnom i medijalnom slogu, dok je na finalnom slogu jedino u riječi kađi.

Početni slog: *čà, bìljci, prät, sùšit, tèplon, vòdon, kàblicu, ìspušćalo, nà ruke, prèslica, pòtka, pràmeni, tùke, ošùriš, pèrine, kàšnje, kàjš, ìnlet, dòta, pràvit, pòstelja, cùra, plàkte, dèlali, gràba, trìlica, vrìca, rèkal, štràmci, pùjst, žèt, vòli, vòlima, mìsecu, mìsećini, stòzi, na kònji, gòdišće, jàmićanje, škòrup, pùtar, jùžina, plàca, dīci, dèdova, kùval, krèsat, öš, mùzika, dīver, čà, lèžal, tr̃buvu, svàkakove, šikte, dèlalo, dòta, gòri, uvätit, ösnoval, vàko, dät, nà đubar, dòdržal, ìstiral, tòbož, döpeljäl, s nàmi, po vòlima, öbadve, tīla, rēc, kàšnje, välja, kàj, gòdin, dèlal, pùćina, pàzit, šikta, ùmjet, prät, pövenčala, šlà, ìšal, mäterina, bìt, šènci, dīca, snövat, dèmper, còklje, stùpka, kīos, èdne, ùdat, màje.*

Središnji slog: *zapàne, grdàše, šarènice, čeràpe, namàčala, pušćàlo, vretèno, nikitàče, divanìlo, povèsmo, kudìlja, šenìca, nagrècat, obrađèval, prasìce, šćetìna, dolàzidu, prolića, dvizìca, kaköva, igràlo, prepèljat, nedìljon, dolàzil, pobìgal, škrìnja, zapovìdala, okòpat, baràka, degmàli, zaminìli, nadìmali, peljàlo, kuvàrija, čerišnja, krivìla, birtìja, zanèsła, donèsal, snàja,*

¹⁷Lukežić, I. „Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt“, IC – Rijeka, Rijeka 1990. str.83.

završit, čoviku, plovanija, napivuje, rānīlo, zagrājeno, niš, rēkal, maša, sēdan, kāšnje, pripovidāla.

Dugi silazni se akcent može ostvarivati na starim mjestima, na mjestima nekadašnjega akuta, „ali i na pozicijama u kojima je silina prenesena na prednaglasnu duljinu, te pri duljenjima kratkog akcenta koja rezultiraju dugim silaznim akcentom.

Početni slog: *prēlo, bēla, sūkno, vāljat, tē, gūli, kû, pîr, srpon, mlīko, blāgo, sēno, krp, čūvat, dāl, trībi, mân, tīš, dēd, bīl, šāl, nī, bīl, slīv, njēva, brīg,znân, zēt, žīvit, klāl, pōl, plādanj.*

Središnji slog i finalni slog: *maštēl, šcāp, kī, prēst, dvī, zovīe, nī, košunēl, kê, krompîr, s otīn, od ovāc, îc, živīl, plākāt, šnjôn, fažôl, morân, bradvīlj, posāl, zāč, naložil, ogānj, s nožēn, ostāl, ovīe, vikāl, jadīl, tekâr, radīl, operīen, dān, prosīl, strūni, pomâgat, morâl.*

Svakako je zanimljiv akut, koji danas „nema tipičnu tzv. čakavsku realizaciju – nije „zavinut“, niti realizaciju kakvu nalazimo u staroštokavskim, šćakavskim slavonskim govorima, već odgovara novoštokavskom uzlaznom naglasku kao u gláva, zīma. Treba utvrditi je li takva današnja karakteristika ličkoga čakavskog akuta utjecaj novopridošlih novoštokavskih govora na to područje ili je to možda i autohtona karakteristika tih govora.“¹⁸ On se pojavljuje u govorima s novijom akcentuacijom te je moguć na starim mjestima, na novim pozicijama koje su nastale pomakom siline s kratkog naglaska na prednaglasnu duljinu, ali i na mjestima koja su dobivena nakon duljenja kratkog akcenta u zatvorenu slogu. U Čoviću se ostvaruje jedino u početnome i medijalnome slogu.

¹⁸ Lončarić, M: „Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima //FOC 19(2010),str. 154.

Početni slog: *nājprvo, tkālo, kīce, kūplje, slāmnica, vōga, opānke, pālie, ōvde, mlādu, do gūsti, sīva, grāja, žāga, fāti, zāhod, vīce, gūvno, jādieš, rčedu, vīce, nēman, ōvde, sīcan.*

Medijalni slog: *ednōga, košunēlnica, zovēdu, sagnjīlidu, pondīljkon, operācijon, kupērta, pasēdu, izājde, lovāčkanje.*

5.1.8. Sudbina afrikata /đ/ i /dž/

/ Đ/ se u čakavaca uglavnom reflektiralo u /j/ pa zato i u Čoviću imamo primjer mēja, prēja, grāja dok se /dž/ zamijenjivalo sa /ž/ pa otud primjer *džep* › *žep*. Ipak, /đ/ se u Čoviću može čuti u riječima: *đemper, kòlovođa, tūdi, đubar, đak*, ali prema literaturi, takav /đ/ je ostatak štokavskoga utjecaja. /Dž/ je fonem koji nije uspio doći ni do Čovićana koji su ipak u blizini štokavskih govora oko Otočca, tako da se u Čovićima fonem /dž/ također sustavno bilježi fonemom /ž/.

6. Alteriteti

Alteritet je druga važna značajka, iako slabija od alijeteta. Naime, alteritet je pojava riječi koja nije prisutna samo u jednome narječju, nego ju je moguće susresti i u ostalim narječjima. Finalno –l, stare konsonantske skupine /šć/: *šćap, pušćalo, ĩspušćalo, gōdišće, šćetina* i /čr/: *črv*; skupina /jd/ u prezentskoj osnovi glagola: *izājde, dōjdedu*; unifikacija /u/ na dočetu nerelacijskoga morfema 3. lica množine prezenta: *zovēdu, sagnjīlidu, dolāzidu, pasēdu, ostāvidu, rčedu, dōjdedu*; množinski oblici u deklinaciji: nastavak –on u Imn. *tēplon, vōdon, prāmeni, vōli, vōlima, stōzi, na kōnji, od ovāc, na ednī kōli, s bāron, křp, plākāt, do gūrsti bükvići* – nastavak –i u Gmn., *slīv, od njī, gōdin, dān.*

6.1. Konsonantizam

Broj suglasnika u čakavskome narječju nije jedinstven na čitavom teritoriju, tj. negdje se rabi samo osnovni konsonantski inventar kao što je slučaj i s vokalima, a negdje se osnovni inventar širi. Većina govora poznaje konsonante: b, c, č, ć, d, f, g, h, j, k, l, lj, m, n, nj, p, r, s, š, t, v, z, ž. Neki govori za osnovne suglasnike koriste neke druge ili pored osnovnih koriste i neke nove.

6.1.1. Prijelaz /m/ >/n/

Vrlo česta pojava koja nije karakteristična jedino za čakavsko narječje jest prijelaz fonema m u n. Neki su tu pojavu objašnjavali teorijom lakšega izgovora, jer se lakše izgovora n nego m na kraju riječi. Pokazalo se kroz godine istraživanja kako tu nije riječi o nikakvoj teoriji lakšeg izgovora jer je taj prijelaz zahvatio čitavi obalni pojas od Slovenije do Albanije te je valjalo zaključiti da je netko drugi izvršio utjecaj, a to je vjerojatno bio latinski jezik. Taj se prijelaz katkada ubraja i u skupinu adrijatizama, odnosno arealnih značajki koje su karakteristične za neki prostor, neovisno o tome kojemu narječju taj prostor pripada. U Čoviću je taj prijelaz zabilježen sustavno u svim riječima, a ja izdvajam one koje sam uspjela zabilježiti: *tèplon, vòdon, pripovìdan, s̀rpon, nedìljon, pondìljkon, s̀ b̀aron, operãcijon, šnjôn, s̀an, s̀ nožên, znân, n̄isan, s̀edan, n̄ëman, s̄ćan.*

6.1.2. Finalno –l

Finalno –l poznaju sva tri naša narječja, a u čakavskome se narječju ono ostvaruje na nekoliko načina i s obzirom na to, čakavsko se narječje može podijeliti na nekoliko zona. U prvoj je zoni finalno –l očuvano u svih imenica i glagolskim pridjevima: *fãžôl, rkâl, vikâl, kùval, d̀òpeljal, naložìl, d̀òdržal* itd. U

drugoj pak zoni, finalno se –l očuvalo jedino u Njd. dekliniranih riječi, a u glagolskom pridjevu se –l reflektiralo u a: mogā, išā, rekā...¹⁹. Čoviće pripadaju prvoj zoni govora koji su finalno –l očuvali u svim ranijim oblicima u primjerima: *obrađeval, kùval, dolàzil, pobìgal, dòpeljal, lèžal, živìl, fažòl, bìl, šâl, posâl, òsnoval, naložìl, ostâl, dòdržal, ìstiral, dòpeljal, vikâl, jadìl, imâl, klâl, dèlal, istrèsal, radìl, donèsal, rèkal, prosìl, dâl, išal, morâl*.

6.1.3. Stare i nove konsonantske skupine

Kao i ostali čakavci, i Čovićani su šćakavci jer se od starih konsonantskih skupina ostvaruje skupina šć, a ne št. Primjer: *ščâp, ognjîšće, nàtašće*. Skupina /čr/ se u Čoviću djelomično očuvala. Moguće ju je izvorno čuti u primjeru čfv, ali sve je češći izraz /cr/. To je vjerojatno utjecaj štokavskih govora, ali se ne smije zaboraviti na čakavizam koji automatski ima skupinu /cr/, pa se u čakavskim govorima ne govori o štokavskom utjecaju. U Čoviću se ne govori da je nešto kupljeno u Otòčcu, nego će svaki govornik reći da je nešto kupljeno u Otòšcu. Aleksandar Belić spominje tu promjenu /č/ u /š/ ispred nekih suglasnika. U snimci koja je snimljena za potrebe ovoga rada, jedino su zabilježeni primjeri Otòšcu i niš, a niti jedan drugi u kojemu je došlo do promjene /č/ u /š/, što ne znači da ta promjena nekad u prošlosti nije zahvaćala i neke druge riječi.

6.1.4. Slabljenje napetosti

Jedno od temeljnih fonetskih pravila je da u istom slogu slabi napetost konsonanata koji se nalaze dalje od vokala. Naši glasovi nisu svi jednako napeti pa se Moguševom ljestvicom pokazuje kako se stupanj napetosti povećava od vokala i poluvokala preko sonanata i nazala + vokala te da su u konačnici najnapetiji zvučni odnosno bezvučni konsonanti. Prema tome pravilu, ako se iza

¹⁹ Primjeri u: Moguš, M. Čakavsko narječje; ŠK – Zagreb, 1977., str.82.

posljednjeg vokala nalaze dva konsonanta iste napetosti, tada se reducira onaj koji je dalje od vokala. Isto se to može dogoditi i na početku riječi u skupinama /tk-/, /pš-/, /pt-/. U tim skupinama se gubi prvi konsonant jer se nalazi dalje od prvog vokala. Zato u Čoviću ne govorimo o pšënici, nego o šënici. Takva je pojava moguća i u središnjim slogovima pa u Čoviću za to primjer imamo samo u *Otòčcu* › *Otòšcu* i *nìč* › *nìš*.

6.1.5. Disimilacija i depalatalizacija

Disimilacija u čakavskome narječju tiče se preoblika skupova /mn/ i /mnj/. Disimilacija u lingvistici znači „ispadanje ili promjenu jednoga od dvaju jednakih ili srodnih glasova odnosno glasovnih skupova koji se ob. nalaze blizu jedan drugoga“²⁰. Ona je zabilježena i u Čoviću: *dīm̃njak* › *dīm̃ljak*, *dīm̃ljačar*; *gĩ̃mno* › *gĩ̃vno*. Iako depalatalizacija u čakavskom narječju zahvaća konsonante lj i nj, ona nije zabilježena u Čoviću.

7. Leksička razlikovnost

Kad bismo leksičku razlikovnost definirali na što jednostavniji način, rekli bismo da je leksička razlikovnost u narječju, ono što u hrvatskome standardnome jeziku predstavlja leksički sinonim. Prema tome, leksička razlikovnost podrazumijeva riječi koje imaju isti sadržaj, a različit izraz. U Čoviću su to riječi: *nājprvo*, *maštél*, *pùčina*, *kìće*, *kàjš*, *košunél*, *degmàli*, *tòbož*, *vàlja*, *kuvàrija*, *tekâr*, *vìče*, *šënci*, *grdàše*, *prélo*, *bìljci*, *šarènice*, *kàblicu*, *pùčini*, *ìspušćalo*, *nà ruke*, *tkàlo*, *prèslica*, *vretèno*, *sukàlo*, *tùke*, *čijàlo*, *ošùriš*, *gùli*, *pèrine*, *kàšnje*, *kàjš*, *košunél*, *košunèlnica*, *divanìlo*, *dòta*, *pòstelja*, *cùra*, *dèlali*, *gràba*, *sagnjìlidu*, *štràmci*, *pîr*, *zdivàlo*, *jàmicanje*, *škòrup*, *pùtar*, *jùžina*, *plàca*,

²⁰ <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search> 31.8. 2015.

opãnke, blãgo, šcetinã, dvizìca, mùzika, igrãlo, prepeljãt, mlãdu, cã, škrìnja, dèlalo, šikte, fažôl, plovanija, kupërta, šâl, na palèntu, barãka, žãga, ogãnj, zãhod, đubar, slív, tòbož, nãjprvo, dõpeljal, nadìmali, vïçe, šlì, vikâl, jadìl, vãlja, kãj, peljãlo, dèlal, plãdanj, kuvãrija, çerìšnja, pùčina, istrèsal, tekâr, jãdieš, šikta, ùmjet, štõkln, krivìla, birtìja, prispìla, štrõklji, zanèsla, donèsal, vïçe, dõk, kì, mãša, kãšnje, òsmoljetka, kìos, tòte, lovãčkanje, strûni, šlì, mân, çovìku, mùzika, šlà, vïçe, kãšnje, mãterina, trìbi, šènci.

8. Morfološke osobitosti govora Čovića

Morfologija u govoru Čovića krije osobitosti koje ju također vežu uz čakavsko narječje pa sam u snimljenu govoru zamijetila instrumental jednine te množinske oblike u genitivu, dativu, lokativu i instrumentalu pa ono što je važno napomenuti, svakako jest da Ijd. u svim gramatičkim rodovima ima nastavak –on, a u muškom i srednjem rodu moguć je i nastavak –en: *võdon, tèplon*.

Stari množinski oblici se u govoru Čovića čuvaju jako dobro pa sam u svojem istraživačkom radu zamijetila kako imenice muškoga roda u nominativu množine nemaju duge množine, odnosno morfema /ov/: *prãmeni, bìçi, vòli, nõži, kõnji, stõzi*.

U genitivu množine imenica najčešće je zadržan nulti morfem iako u govoru postoji i nastavak /ov/, pa i /i/: od *ovãc, křp, plãkât, slív, gõdin, mìsec dãn, od njì*, ali i *võlov i: do gũsti bũkviçi*

Ono što je specifično u govoru Čovića, a tiče se DLI množine, to je da ti padeži mogu imati sinkretiziranu, ali i nesinkretiziranu varijantu, što je i vidljivo na sljedećim primjerima:

Dmn. k vòlima

k nàmi

Lmn. na kònji

na ednì kòli

o tũđi

po vòlima

Imn. s nàmi

s vòlima

Po pitanju glagolskih vremena i bilježenja infinitiva želim reći kako se u 3. licu množine koristi jedino unificirani nastavakni morfem –u, -du u zabilježnim primjerima: *pījedu, divānidu, ostàvidu, zovēdu*.

Infinitiv je dosljedno i bez iznimke zabilježen kako završava na /t/ ili na /ć/, što znači da se Čovićani dosljedno služe apokopiranim infinitivom.

- /t/: *prêst, plêst, pàzit, prät, sùšit, snòvat, vâljat, pràvit, pùjst, nagřcat, krèsat, prepèljat, okòpat, čûvat, uvätit, proštimat, završit, ùdat, bīt.*

- /ć/: *môć, îć.*

Baveći se istraživačkim radom zamijetila sam da se u 3. licu jednine prezenta pojavljuje nastavak –lje u primjeru: *kũplje (kupati se), drĩmlje (drijemati), zĩmlje*. Takav nastavak je u mlađih govornika već pomalo izgubljen, ali on je bitna činjenica za spomenuti jer ga starije stanovništvo još uvijek prepoznaje.

Govor Čovića poznaje, osim prezenta i perfekta i ostala glagolska vremena među kojima je zanimljivo spomenuti aorist. Aorist se u sva tri lica jednine koristi oblikom trećega lica jednine: *pòjde, stàde, rěče*, a u množini završava nastavcima –smo, ste, še: *pòjdešmo, pòjdešte, pòjdeše, rěčešte*.

Zanimljivo je reći da se kondicional tvori od glagola biti i to od oblika *bì* koji je sustavno zabilježen u svim licima u jednini i množini.

9. ZAKLJUČAK

Na samom kraju ovoga završnoga rada želim reći kako mjesto Čovići zaista pripada čakavskome narječju. To sam uspjela dokazati zato što se u govoru pojavljuje zamjenica „čä“ koja predstavlja najviši stupanj razlikovnosti od ostalih narječja. Osim toga, dosljedno se ostvaruje ikavsko-ekavski refleks jata prema Jakubinskij-Meyerovu pravilu te je prisutna tendencija pojačane čakavske vokalnosti koja se ogleda u primjerima mälin i mäša, ali vidljiva i u povećanju samoglasničkoga inventara jer se temeljni vokalski sustav povećava diftongom /ie/. Nazalno /ɛ̃/ ostvaruje se kao /e/, ali u primjeru ječäm slijedi čakavski prijelaz nazala u a iza palatala j pa imamo primjer ječäm. U Čoviću se ostvaruje noviji troakcenatski sustav čakavskoga narječja kojega karakterizira djelomični pomak sa starih mjesta naglaska. Od alteritetnih značajki koje govor Čovića povezuje s govorima drugih narječja jest dosljedno zadržano finalno –l u svim pozicijama, očuvana je i stara skupina /šć/ te promjena /m/ > /n/, kao i dosljedno korištenje apokopirana infinitiva. Naišla sam i na neke posebne oblike u tvorbi prezenta, ali i na postojanje aorista, ali to možemo ostaviti za istraživanje u budućim radovima.

10. SAŽETAK

Mjesni govor Čovića po većini svojih karakteristika pripada čakavskome narječju i može se reći da je riječ o govoru koji je u sebi uspio zadržati neke stare oblike jezika, ali i da polako u sebe prima i određene karakteristike ostalih govora, osobito dominantnoga štokavskoga narječja i njegovih govora u blizini. Također je vidljivo da se radi o govoru koji pripada ikavsko-ekavskome čakavskome dijalektu u kojemu je zabilježena diftongacija, zamjenica „čà“, novija troakcenatska čakavska akcentuacija, fonem /đ/ koji se ostvaruje kao /j/, iako postoje i riječi u kojima se koristi i neizmjenjeni fonem /đ/, a djelomično se čuvaju i neke starije konsonantske skupine. Moguće je vidjeti i postojanje aorista sa zanimljivom tvorbom, a i prilozi govora Čovića imaju zanimljivu tvorbu, pa to može ostati otvorena tema namijenjena proučavanju u daljnjim radovima.

Ključne riječi: *čakavsko narječje, Čovići, akcentuacija, diftongacija, refleks jata, konsonantizam, zamjenica „čà“*

11. PRILOZI

11.1. Govor Čovića

Uz ovaj završni rad prilažem i zvukovni zapis čovićkoga govora, ali kako bi govor ostao zabilježen i u pisanome obliku, u nastavku donosim akcentuirani dio snimljenoga teksta kojega je govorila Anka Rubčić r. Mudrovčić, 1930.g.

„Vüna se moräla prät pa süšit. Namačäla se u maštëlu. Maštël je jëdna dŕvena bäčvica kâ je imäla nä dnu dëli rüpu i šcâp kröz kî se vöda preliväla s tëplon vödon i nä tu rüpu se önda dëli öpet pušcäla u drügu dŕvenu kâblicu i täko se zagrijaväla u kötlu i täko se po tøj vüni u tôme maštëlu prelživäla ozgôr i täko öpet u kotâl i önda je stäjala u vrúcoj vödi po pöl dana i önda se prälo nä pučini. Tô je näša püčina zvâna Gäcka. Prije nî niki vikâl da ìde na Gäcku, nëgo nä pučinu. Näša püčina je bëla näjzdravija vöda i za píce i za svë smo köristili, ìspirali vünu i sve. I täko se vüna sušila, čista bëdi, bëla i prävila se na grdäše. Grdäše su ti, övo je dëli pöstolje sa zürbima od žice, na vøj görnjoj ìsto žica i önda se täko čëšala. Prije se čëšala nä ruke, a önda se prävila na të grdäše da bi se mögla fïno prëst, za tkälo, plëtivo i za të rüčne rädove. Namöta se na prëslicu i bëlo je vretëno. Iz prëslice se s lïvon vozïlo öko i okričalo se vretëno. Önda se prëlo na dvî strüke, s dvâ vretëna se mötalo i onda se öpet sukälo, a kad bi bëlo za ösnov, za snövät sükno i bëljce, önda je bëla jëdnostruka, a za šarënice, za plëtenje ðëmpera, tä bi moräla bit dvöstruka. Ðëmper se zväla mäja bez rukävi, ili büšt. – A cöklje? – Tkälo se sükno, önda se tô sükno morälo vâljat, zväla se stüpkä. Ìsto je to bëlo na ìzvoru tië näše Gäcke. Tä stüpkä na køj su se präli bëljci, to i dänas pöstoji göri na Skëli. Plële su se tië nikitäče, önda se s tïn süknon podšiväle. Plëtene su se zväle nikitäče, a kad bi se pödšile sa süknon önda bi se zväle cöklje. – Čä si jöš ðëlala od vüne? – Čeräpe, cöklje. Od janjëce

vüne, od jàrine je bïla pòtka. A za kïçe ìsto se prèlo, za kïtit bìljce pràvili su se bìçi. Jesi vidïla kàd kòd mene biljác? – Dòli je biljác na kàuçu. Tàmo je sve, i košunèli a sve će tò jednòga dàna pòc, chà bi rèkal, u kontènjer. Za pèrje su se držale gùske, tùke. Tò se pèrje čijàlo, kùpile su se cùre subòton ùveče i čijàle tò pèrje. Pèrje se nì nìš pràlo, kòkoš se osùri s vrùcon vòdon i gùliš, a gùske su se fukàle žìve da bi bìle onê pahùljice. Gùrsje je bìlo nàjbolje za košunèle. Dànas nìkome ne pàše pèrje, dànas svi na spùžvama. Nì nìkoga bolìla glàva dòk se spàlo na pèrju. Prekrivàçi su bìli od tí bìljcev, kàšnje se nì pokìralo s bìljcima nègo s pèrnicama. Tàko da ìman i bìljce i pièrnice. Sve ùzaludan trùd, àjme. To su cùre čijàle subòton ùveče, ùvik se sabìrale čijàne i ònda se čijàlo pèrje, pa dòjdi dèčki pa bùdi plès i propàdanje na vràta. Bìlo je: mòmak stàne na vràta i zoviè kù òce cùru. Morà ìc jer će ìnače dòbit kàjšen. Tràjalo je dùgo, do pòlnoçi. Dèčko bi stàl na vràta i vïçe: Jà stàde i pròpade, Kàja mi se dòpade. Kad bi se pèrje ocijàlo ònda bi se pripremàli košunèli. Nàjprije je bìla prva košunèlnica chà se zvàla ìnlet ili fùdra. Od ìnleta se šìla prva košunèlnica za pèrje. Tò je bìlo od čvřstoga matrijàla. Tò je moràlo bit čvřsto da ne bi pèrje izlàzilo vàn. I ònda se kàšnje šìle košunèlnice, šìli su se vèliki jàstuci mètar sa mètar, kàšnje su se pràvili mánji jàstuci. A, tò se spremàlo cùrama za dòtu, prije je bìl jedàn krèvet pa se pràvilo trì jàstuka. Kad su nastàli dùpli krèveti ònda se pràvilo šest košunèlov. Tò je bìla cùrina dòta.

Sìjale su se konòplje i ònda se tò namakàlo u vòdi, nèki su tò na ròsi dèlali, ali mï smo ùjk napravili glìb nà puçini. Prije smo tò namakàli u Kòtlu dï se kùplje, ònda smo kàšnje vozìli u gràbu na Tùpale dï òni ìmadu patòk, dï su bile bàre, tàmo se ònda namàkale tiè konòplje i kàd se osùři ònda smo ji namakàli i pràli tiè konòplje i òpet sušìli pa stùpali, trìli konòplju s trìlicon. Bìle su velìka i màla trìlica, òne su tùkle konòplje, pa bi se na grèben ogrìbalo i pràvilo se povèsno, fìno plàtno, a ònda i kudìlja, za vrìce i tàko. Moràlo se mòçit konòplje jer ji se drùkçije nì mòglo trt. Ònda se tèk mòredu trt kàd se osùřidu. I tàko se sìjale te

konöplje i län. Län se ìsto trèbal mòçit i tåko se namáčaj u vòdi po petnâjst dân dök sagnjïlidu, ali ne smïdu prèviše. Ìde se tò vïdit ù vodu jësu li dõbre i ònda se perèdu, sÿšidu i tåredu, pa ogrïbljedu, ònda oståje lïpo povësno za stõlnjake, plåkte. Povësno oståje na grèbenu, a kudïlja se bàca i ònda predê za slåmnice. Nèki su se jèdva naučili na štråmcima lèžat.

Svåšta se dèlalo, cèlu zïm prèdi tû kudïlju. Vÿna se prediê sÿva, a kudïlju si ùvik morål pljÿvat. Pa oglådni, a nêmaš čå pÿjst.

Dřžali su se naprïmer vòli. Na njïma se òralo i vozïlo se dřva iz šÿme na vòlima i sïjala se šenïca, rår, pïr, ìsto vrsta žïta. Kåd bi se skÿpa sïjalo šenïca i pïr ònda bi se zvålo pïr i jarïca. Žèlo se rÿčno, sřpon. Ònda kåko su bïle ìsto vèlike vrućïne, znålo se žèt pri mïsećini, po nòci. Ònda se zdivålo u stõge, kåd bi se osušïlo ònda se spremålo na vòli ili na kònji, kåko je kï imål. Mï smo dřžali vòle, a ùje u Vrïlu je imål kònje. Ònda våj ìsti pokõjni Šëgrt, òn je s tí kònji dolåzil k nåmi vřšit. Ìsto bïl derånćïć, mïslin da je bïl mõje gõdišće. I tåko. Nèki na kònji, nèki na vòli. Tåko se i krompïr sadïl, nèki je pod bråzdu, a nèki na jåmićanje, na mõtiku. Nï bïlo přke zèmlje nèg nåko pod bråzdu, såberi se težåkov pa opèri cèli dân. Ònda se okapålo nå ruke, nagřćalo na mõtiku, kõpalo na vïle i tåko se obrađeval krompïr.

Kråve su bïle za mlïko, kÿvalo se mlïko i ònda se ståpalo kåd se olådi. Uvåti se škõrup na mlïko i ònda se u ståpu ståpalo i přavil se pÿtar i ònda se s otïn zaćinjšlo jÿžinu. Tåko, nï bïlo masnõće vèlike ni tlåka ni šëćera. Sve bïlo vïše sopårno. Kad se tèli, nïsu se klåli tëlci po sèlu kåj dånas, nègo se na plåcu vozïlo i přodalo i zåto kÿpi dïci knjïge ili opånke i tåko. Tåko su se i jånjci prodavåli od ovåc da bi mõgli plåtit põrez iz otõga. Ònda su se dřžale i prasïce da se kotï i tåko.

12. POPIS LITERATURE

1. Moguš, M. Čakavsko narječje; ŠK – Zagreb, 1977.
2. Lukežić, I. „Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt“, IC – Rijeka, Rijeka 1990.
3. M. Moguš; „Čakavci s Krbave“// SL 41/42, 451-456, 1996.
4. Grad Otočac 2, Gomerčić, V. i sur., Otočac, 1996., str. 25-31.
5. Grad Otočac 3, ur. Gomerčić, M., Otočac, 1997., str. 85-109.
6. Grad Otočac 7, ur. Kranjčević, M, Otočac, 2003. str. 117-139.
7. Kranjčević, M. „Rîčnik gäcke čakāvšćine – kōnpoljski divân“, Otočac, 2003.
8. Lončarić M: Prilog dijalektnoj slici Like u ranim toponimima //FOC 19(2010)
9. Brala-Mudrovčić, J. „Toponimi Gacke doline“ // FOC 23 (2014), 1-20.
10. <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search> 31.8.2015.
11. <https://www.google.hr/maps/place/%C4%8Covi%C4%87i/@44.8174295,15.2791844,13z/data=!3m1!4b1!4m2!3m1!1s0x4763dcde41e4dc15:0x2600ad5153363f72> 31. 8. 2015.
12. Snimka govora Čovića, govorila: Anka Rubčić, r. Mudrovčić, rođena 1930.